

Socialbidragsreformer och barns välfärd

Jämfört med andra länder har Sverige inte särskilt stora problem med barnfattigdom. Men den finns. Och den är långt ifrån obetydlig. Enligt Rädda Barnens senaste årsrapport levde år 2004 över en kvarts miljon svenska barn (252 000, 13 procent av Sveriges barn) i en fattig familj, dvs som antingen hade socialbidrag eller låg inkomststandard enligt SCB. De kommunala variationerna är stora; i Malmö växer t ex 31 procent av barnen upp i en fattig familj, medan motsvarande siffra i Lomma endast är 5 procent. Tittar man på stadsdelarna inom de olika storstäderna är variationen i barnfattigdom ännu större, med siffror på upp till 66 procent.

Att minska andelen barn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll är viktigt. Dels för att öka barns materiella välstånd under uppväxten, dels för att öka deras chanser senare i livet. Men frågan är hur detta ska gå till. Erfarenheter från USA och Storbritannien visar att det är viktigt att ha ett explicit fokus på barn i välfärdsreformer om man vill att situationen för barn ska förbättras.

Både Storbritannien och USA har infört drastiska och genomgripande välfärdsreformer under det senaste decenniet. Det grundläggande målet i båda länderna har varit att få folk att gå från bidrag till arbete. Medlen har också i stor utsträckning varit desamma, såsom skatterabatter för låginkomsttagare ("earned income tax credit" i USA och "working families tax credit" i Storbritannien), hårdare krav på att stå till arbetsmarknadens förfogande, minimilöner (som höjts i USA och införts i Storbritannien) och sanktioner där bidragstagare straffas finansiellt om de inte följer programets regler. USA har också infört en tidsbegränsning som innebär att man kan få bidrag i maximalt 2 år utan att jobba och i totalt 5 år under sin livstid. Varje delstat har dessutom rätt att införa ännu hårdare regler. I båda länderna ökade alltså incitamenten att ta sig från bidrag till arbete avsevärt i och med reformerna.

Det finns dock en viktig skillnad mellan de två länderna; medan den brittiska välfärdsreformen var explicit vad det gällde barnens situation, var inte den amerikanska det. Den brittiska Labour-regeringen införde dels åtgärder som ökar inkomsterna för fattiga familjer med barn (oavsett om man jobbar eller inte), dels åtgärder som innebar en ökning av direkta investeringar i barns välfärd. Man höjde kraftigt det allmänna barnbidraget, ökade kraftigt skatterabatterna för arbetande låginkomsttagare med barn under 11 år och ökade kraftigt bidraget för barn under 11 år i familjer som uppbär socialbidrag och där de vuxna inte jobbar. Ensamstående föräldrar i

Storbritannien som är i behov av socialbidrag är dessutom undantagna från kravet att stå till arbetsmarknadens förfogande tills deras yngsta barn är 16 år. Det senare skiljer sig markant från det amerikanska fallet, där även mödrar till mycket små barn måste ha en strikt koppling till arbetsmarknaden för att vara berättigade till ekonomiskt bistånd.

Så även om den amerikanska välfärdsreformen hade som mål att barn i ekonomiskt utsatta hushåll skulle få det bättre (genom att föräldrarna skulle få en bättre ekonomi då de gick från bidrag till arbete), var detta mål endast indirekt. Det fanns mycket få åtgärder som var explicit riktade mot barnen.

Vid utvärderingar av reformernas effekter i de två länderna har man också funnit mer positiva effekter på barns utfall i Storbritannien än i USA. I Storbritannien spenderar de hushåll som påverkats av reformen mer på saker som kommer, eller kan komma, barnen till godo; barnkläder, barnskor, frukt och grönsaker, böcker och tidningar, semestrar och boende. I USA har de jobbrelaterade utgifterna, som transporter, mat ute och kläder och skor för vuxna, ökat som en följd av reformen, vilket ligger i linje med syftet med den amerikanska reformen. Däremot har man inte för USA funnit några effekter av välfärdsreformen på utgifter som kommer barn till godo (som kläder och skor för barn, leksaker eller mat hemma). Man har även funnit att antalet barn som växer upp i fattiga hushåll minskat mer markant i Storbritannien än i USA.

De fåtaliga studier som undersökt de direkta effekterna på barns kognitiva utveckling och välmående, huvudsakligen på amerikanska data, visar dessutom att designen av socialbidragsreformen är viktig för dessa utfall. Ibland har man funnit statistiskt säkerställda effekter, men dessa är en funktion av reformens exakta design och barnets ålder.

I Sverige har nyligen flera typer av välfärdsreformer införts, eller är på väg att införas. Inte minst gäller detta reformer av socialbidragssystemet. Många av landets kommuner, och flera stadsdelar i Stockholms kommun, har t ex under de senaste åren infört betydligt hårdare aktiveringskrav och krav på att man måste stå till arbetsmarknadens förfogande för att erhålla socialbidrag än tidigare.

Flera förslag till förändringar av socialbidragssystemet i Sverige har också framkommit på sistone, både från partier inom den nya regeringen (se t ex folkpartiets rapport "Bryt utanförskapet, bekämpa bidragsberoendet!" från 2005) och från den SOU som lades fram tidigare i år (SOU 2007:2, "Från socialbidrag till arbete"). Många av dessa förslag ligger i linje med den amerikanska välfärdsreformen från 1996.

Än så länge har dock mycket få reformer fokuserats explicit på barnens situation i de socialbidragsreformer som redan införts eller i de förslag som framkommit i Sverige. Om vi bryr oss om barnen i ekonomiskt utsatta hushåll, och det bör vi, måste barnens situation tydliggöras i reformarbetet.

Matz Dahlberg